

Fakta om:

Vanitasstilleben med dödskalle, bok och rosor, tidigt 1600-tal Jan Davidsz. De Heem

"Allt kött är gräs, och all dess härlighet som ett blomster på marken. Gräset torkar bort, blomstret förvissnar, när Herrens andedräkt blåser på det. Ja, folket är gräs."
JES. 40:6–7

Målningen visar ett antal föremål som arrangerats på en bordskiva; en bok, en ljusstump, ett mynt, ett brev eller dokument av något slag, ett glas vin, rosor och en dödskalle runt vilken torkade strån av gräs har lindats. Allt är verklighetstroget återgivet in i minsta detalj. Det är lätt att fascineras av konstnärens tekniska skicklighet. Syftet med detta realistiska, precisa måleri var att lura ögat, att skapa en illusion av verklighet.

Föremålen är noga utvalda. De ska ge oss associationer som får oss att tänka efter. Kraniet är kanske det mest laddade av föremålen, då det påminner oss om döden. Stilleben med död och förgänglighet som övergripande motiv kallas vanitas. Det är latin och betyder ungefär "tomhet" eller "fåfänglighet". Vanitas var ett ganska vanligt motiv i 1600-talets Nederländerna. Detaljer som benknotor, ett slocknat ljus, ett brutet grässtrå, ett musikinstrument eller en såpbubbla användes för att mana betraktarna till eftertanke kring tidens gång och livets korthet och i förlängningen om tidens liv och livsstil.

Det nederländska samhället präglades under 1600-talet av en sträng kalvinism men också av handel och konsumtion. I De Heems vanitasstilleben finns myntet med som en påminnelse om detta. Rosen ger associationer till skönhet, kärlek och liv – dödens motsats. Vinet kan föra tankarna till smakupplevelse och sinnlig, fysisk njutning. Boken står för lärdom och kunskap. Allt detta som vi skattar så högt kan lika lätt och snabbt som en ljuslåga släcks eller ett grässtrå torkar bort förlora sin betydelse när döden inträffar.

Många ansåg säkert att det fanns anledning att påminna om livets bräcklighet och döden i en tid då lyxkonsumtion och välfärd var tecken på framgång och lycka. Vanitas handlade inte bara om det sorgliga faktum att livet tar slut och att döden är oundviklig utan hade också en moralisk innebörd. Många varnar för högmod, dvs. att man själv är den mest betydelsefulla. Detta är en av de sju dödsynderna. Vanitastematiken hade sin motsvarighet i tidens litteratur, poesi och religiösa texter. Den främsta inspirationskällan till texterna och bilderna var Bibeln.

Om konstnären

Jan Davidsz de Heem (1606–1684) var en mycket produktiv konstnär. Han var mest känd för sina stilleben med frukt och blommor, men också för sina vanitasmotiv. De Heem var framförallt verksam i Antwerpen men även i Leiden och Utrecht. I Nationalmuseums samlingar finns flera av hans målningar.